

K osnově československého všeobecného zákoníka občanského.

Směrnice prací v superrevisní komisi.

(Přednáška.)

Dr. J a n K r č m á ř.

1. Presidium Právnické jednoty mne poctilo pozváním, abych proslovil prvou přednášku v serii přednášek, nazvaných »K osnově československého všeobecného zákoníka občanského«. Tak zní zkratka díla, které je nadepsáno: Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise.

Usjednotil jsem se na tématu: Směrnice prací v superrevisní komisi. Chápal jsem podle dostupných mně informací onu serii přednášek tak, že jde jednak o výklad a obranu prací superrevisní komise, jednak o její kritiku. Pokládal jsem proto užitečným, aby jeden z účastníků, a tedy snad ten, který je první na řadě, učinil jakousi generální zpověď o tom, jak jsme si při svých pracích počínali a proč jsme si počínali tak, jak jsme si počínali.

2. Nechci mluvit o antedecentních superrevisní komise. To jsou věci celkem známé, o nichž se dosti mluvilo, přednášelo a psalo. Jen to bych chtěl znovu podotknouti, že legislativní činnosti, jejímž dovršením je naše superrevisní osnova, byla dána direktiva usnesením ankety svolané do ministerstva spravedlnosti ke dnům 6. března a 16. června 1920, a to direktiva toho obsahu, že nemá býti tvořen od základů nový zákoník, nýbrž že za podklad jednání sluší vzítí obč. zák. z r. 1811, modernisovaný arci novelami. Ohlížím-li se nyní nazpět, mohu konstatovati, že jsme si mohli býti vědomi a že jsme si také vědomi byli, že našemu dílu budou činěny výtky dvojího druhu, a to výtky nevhodného systému a výtky nevhodného obsahu.

3. Co do systému drželi jsme se věrně direktivy dané nám r. 1920, t. j. systému obč. zák. z r. 1811. Superrevisní

osnova má sice některé odchylky, ale nejde o úchytky významné. Že adopce obdržela zvláštní kapitolu (hlava 4, §§ 145—162), že druhá kapitola III. dílu obč. zák. (o změně práv a závazků) byla rozdělena na kapitoly dvě, z nichž jedna (42) mluví o obnově a narovnání, druhá (43) o změně v osobě věřitele a dlužníka, že z předpisů mezinárodního práva soukromého, v obč. zák. odbytých zcela kuse, byl utvořen čtvrtý díl (kap. 46, §§ 1318—1353), to všechno jistě neznamená, že bychom se mohli vychloubati novým systémem anebo že by nám někdo po této stránce mohl vytýkati překročení direktivy dané r. 1920.

4. Že jsme se přidrželi systému obč. zák. z r. 1811, to nám bylo vytýkáno, a to zčásti již v době, než jsme byli s prací hotovi. Jde o výtky dvojího druhu. Vlastně již od počátku prací o československém občanském zákoníku se objevil, ale i pak byl opakován návrh, aby systém občanského zákoníka byl nahrazen systémem, který má osnova občanského zákoníka uherského, čili, což je totéž, systémem občanského zákoníka pro říši německou z r. 1811. Je to systém, který, tudším, prvý vytvořil Heise v Grundriss des römischen Zivilrechtes, a který je nyní vůbec obvyklý v nauce práva římského i práva občanského u nás i v sousedství. Jistě je pravda, že systém občanského zákoníka je zastaralý a snad byl zastaralý již v době, kdy občanský zákoník byl redigován. Ale byli jsme si dobře vědomi, že každá změna systému žádá si závažné změny meritorní a že by tedy změna systému znamenala redakci nového zákoníka, což nebylo naším úkolem. S druhé strany měli jsme na paměti myšlenku, kterou u nás důrazně hájil zejména T i l s c h, jenž upozorňoval, že volba systému se děje s hlediska oportunity a že proto žádný systém není ani zcela špatný ani bezvadný. Plným právem dá se říci, že i systém Heisův a jeho následovníků je dost zastaralý.

5. Tím přecházím k druhé námitce, týkající se systému, a to námitce závažnější. Reprodukují ji snad správně, formulují-li ji takto: Systém občanského zákoníka je systém subjektivních práv. Pojem subjektivního práva je nesprávný, nepotřebný, neprávnícký a proto i systém zákoníka opřený o práva subjektivní a jich klasifikaci je nevhodný. Vedlo by příliš daleko, kdybych se měl zabráti do těchto problémů.

Chci říci jen tolik: I zde platí, co bylo pověřeno před okamžikem. Systém nebudiž přeceňován. Ale nadto: Boj o subjektivní práva není, tuším, dobojován a nebylo také dosud pověřeno, jaký by měl býti systém zákoníka, neopřeny o práva subjektivní. Při tom se domýšlím, že by i proti takovému novému systému byly zase vzneseny námitky. Dohaduji se tak z toho, co kdysi pověřil Julius Binder, Rechtsnorm und Rechtspflicht 1912, o pojmu povinnosti a od čeho vede přímá čára nazpět k výkladům, které čteme v Brinzových Pandektech II, 1, str. 1 sl.

6. Co do obsahu tanula nám na mysli direktiva z r. 1920. Ale myslím, že musíme loyálně doznati, že jsme se leckde od dosavadního obsahu odchýlili, a to nikoli v bodech málo významných. O těch věcech bude jistě referováno v přednáškách speciálních. Proto se zde omezují jen na příklady. Navrhujeme obligatorní manželství civilní, navrhujeme úplné přetvoření poměru známého pod heslem nemanželský poměr rodičský, navrhujeme moc mateřskou podle obdoby moci otcovské, navrhujeme mobilární hypotéku (ve formě rejstříkového práva zástavního), navrhujeme princip koakvisice, navrhujeme, aby do rámce ustanovení o smlouvách pracovních byla na náležité místo zasunuta smlouva kolektivní. To jsou dojista důležité změny dosavadního práva občanského. Ostatně, pokud mohu posouditi, nevytýká se nám, že jsme se oné direktivy z r. 1920 nedrželi, nýbrž naopak, že jsme měnili příliš málo. A zase tu jde o námitky dvojího druhu, o odsudky jednotlivých partií a o odsudky celého díla. Námitkami prvního druhu nemíním se zabývati, neboť musím se domnívati, že na ně bude pamatováno v speciálních přednáškách.

7. Při námitkách druhého způsobu je nutno se zastaviti, třebaže jde o odsudky, které se staly v době, kdy naše práce nebyla hotova. Nepřeháním snad, když formuluji ony výtky asi tak: Sešlo se v ministerstvu spravedlnosti 5 či 7 či 10 pánů, kteří »modernisují« občanský zákoník z r. 1811. To je asi tak, jako by bradýři oživovali mrtvolu. Ti páni nemají ani potuchy o tom, jak by měl vypadati československý občanský zákoník a podnikají proto práci marnou a odsouzenou k neplodnosti. Les extrêmes se touchent. Náš tachovský krajan, nyní soukromý docent university štýrsko-hradecké

a rada tamního vrchního soudu Dr. Ernst Swoboda, několikaletou a dlužno říci, že vynikající činností literární hlásá, že obč. zákoník není mrtvola a že jeho hlavní redaktor, Franz von Zeiller, ční vysoko nad dnešní zákonodárce. Proto také Swoboda přímo litostně želí každého slova, které se ze starého textu ztrácí. Jedno je nutno uznati, a myslím, že tu mohu mluvit jménem celé superrevisní komise. Respekt k Zeillerovi v nás průběhem našich prací velmi stoupl, a to jak když jsme hleděli k jeho schopnostem legislativně technickým, tak když jsme hleděli k jeho schopnostem legislativně-politickým. Na př. jsme si uvědomili, že vyhlášovací patent k obč. zák. je s hlediska legislativní techniky mistrovským dílem, jež jsme se v I. části uvozovacích předpisů (čl. I.—VIII.) pokusili napodobiti, ale kterého jsme sotva dostihli. Ale to je jen poznámka, která snad může zajímati historiky práva.

8. Než ona námitka uvedená na počátku předešlého odstavce je jistě vážná. Dnešní doba se svým vyvrcholeným bojem o základní koncepce řádu sociálního života a se svým leckdy zmateným mluvením o těchto věcech, jistě nutí každého, aby si předložil základní otázku: aut občanský zákoník, t. j. zákoník opřený o principy individuálního vlastnictví, svobodné výměny statků, svobodné práce, monogamické rodiny, posloupnosti a nedotknutelnosti integrity tělesné, cti a svobody všech lidí bez rozdílu, aut jiný zákoník opřený o jiné principy, při čemž je konečně lhostejno, zdali je nazveme státně kapitalistickými či komunistickými či jinak. Nám bylo uloženo, abychom vypracovali zákoník o b ě a n s k ý a tedy zákoník opřený o koncepci prvou. Posuzují-li pak naši práci s tohoto hlediska, jistě musím uznati, že lze naši práci vytýkati lečjaké nedostatky, ale nemohu než opakovati, co je pověděno k důvodové zprávě k naší osnově (str. 13 sl.):

»Jak plyne z historického nástinu revisních prací, konala se práce subkomitétu a zejména práce superrevisní komise na základě textového materiálu dodaného znalci, a to znalci práv i znalci sociálního a zejména hospodářského života, sbory i jednotlivci. Ke všemu tomuto materiálu hojně došlému, jakož i k literatuře, judikatuře a k zahraničnímu zákonodárství přihlíželo se s veškerou péčí. Hledíme-li nyní ex post k tomuto materiálu, musí vlastně překvapiti, jak

málo změn bylo žádáno a jak nepatrného dosahu byly žádané změny. Šlo snad z největší části o návrhy na změny stylistické, které by redigovaným textům dodaly větší jasnosti a přesnosti. Valná jistě část návrhů se domáhala změn, které by rozřešily spory a obtíže, s kterými zápasí judikatura. Návrhy nikoli nečetné se domáhaly návratu k textům Zeileroenským nebo Scheyovským od textů subkomiténích. Naproti tomu návrhy domáhající se změn, které by zasáhly hlouběji do života jednotlivců nebo celých tříd, bylo by možno spočítati na prstech jedné ruky, a lze vůbec říci, že materiál získaný expertisou jest — až na některé výjimky — se zřetelem k textům zákoníka konservativnější než subkomitety a superrevisní komise. Jak řečeno, může to překvapiti, když se uváží, že se provádí revise zákoníka, jenž po práci trvající skoro šedesát let byl dovršen před sto dvaceti lety v absolutistickém státě byrokratickém,^{*)} a že zákoník ten sám převážnou měrou, a to v základech i v jednotlivostech, není než transkripcí textů redigovaných v starověku a v středověku v prostředí zcela rozdílném od prostředí doby přítomné. Snad leccos z naznačeného kvietismu jde na vrub jakési snahy po stabilitě právního řádu, vlastní mnohým, kdo se právem zabývají. Než spíše se vnucuje přesvědčení, že sama stavba, která se opravuje, je velmi solidní a že s druhé strany právní cit v oboru, který nazýváme právem občanským, se v historické době jen velmi málo mění (srv. k tomu T i l s c h, Právo občanské, Část všeobecná č. 36), při čemž arci se zdá nepochybným, že již redakce známá pod jménem redakce novelové překlenula nejdůležitější rozpory mezi řádem vzniklým v minulosti a sociálním životem přítomnosti, jako zejména v pracovním právu.

Snad toto mínění není správné, snad nedostatek změn je následkem nikoli toho, že by změn nebylo třeba, nýbrž nedostatečnosti těch, kterým připadla úprava osnovy. Bylo-li by tomu tak, nestihá arci výtku nedostatečnosti jen superrevisní komisi, nýbrž všechny, kdo opomenuli včas přiložiti ruku k dílu, k němuž jim byla dána hojná příležitost.«

^{*)} Návrh textů měl ještě dodatek »jenž neproslul právě jako stát světla«.